

Streszczenie popularnonaukowe

Nie jest przesadnym stwierdzenie, iż badania nad bogomilizmem i innymi dualistycznymi doktrynami chrześcijańskiego Wschodu przeżywają w ostatnich dziesięcioleciach prawdziwy renesans. Dualizm, czyli wiara w dwa początki – dobrego Stwórcę niematerialnego świata i w złego demiurga, twórcę materii – charakterystyczna jest dla niektórych przedchrześcijańskich systemów religijnych, dla gnostycyzmu i wczesnochrześcijańskich nauk heterodoksyjnych, jak marcjonizm i doketyzm; jednak świat bizantyńsko-słowiański zna cztery podstawowe nauki dualistyczne: manicheizm, mesalianizm, paulicjanizm i bogomilizm.

W oczywisty sposób prowadzone od lat badania nad tymi herezjami zaowocowały pojawieniem się wielu hipotez, które mogą zostać zweryfikowane dzięki dogłębnej analizie materiału źródłowego, znanego obecnie. Pomimo tego, ze względu na fakt, iż wiele klasycznych już monografii, wydanych w pierwszej połowie XX w., zostało wznowionych – bez należytego uzupełnienia i uaktualnienia – w ciągu ostatniej dekady, niektóre ze wspomnianych hipotez przekształciły się w obowiązujące w nauce poglądy. Odrzucenie pewnych stereotypów, dotyczących powstania, rozprzestrzenienia, kosmologii, eklezjologii, praktyki liturgicznej i nauki socjalnej wspomnianych wyżej herezji może nastąpić w wyniku swoistego „powrotu do źródeł”. To zadanie, stojące przed współczesnymi badaczami, może zostać zrealizowane dzięki publikowaniu i analizie nieznanych wcześniej tekstów źródłowych, dotyczących herezji dualistycznych.